

Városi séta a zsidó negyedben - a Wesselényi utca projekterv

Készítették: Bálintné Kovács Beáta, Barnaföldi Rebeka Sára, Haraszti Zsigmond,
Hlavács Bettina, Jójárt-Emri Dóra, Tell Tünde, második évfolyamos hallgatók
ELTE-PPK, Múzeumpedagógiai szaktanácsadó szak

Tantárgy: Projektpedagógia

Oktatók: Dr. Vincze Beatrix

Készült: Budapest, 2024. január 11.

A *Városi séta projekt* készítői, megvalósítói: ELTE-PPK, Múzeumpedagógiai szaktanácsadó képzésben részt vevő hallgatók.

A Wesselényi utca alprojektben résztvevők köre:

a múzeumpedagógia szaktanácsadó szakirányú képzés hallgatói (közreadta: Tell Tünde Csilla)

A Városi séta projekt célja:

A zsidó negyed építészeti kulturális örökségének megismerése, feldolgozása és bemutatása egy városi séta során.

A projekt négy csoportban valósul meg, a képzésben részt vevő hallgatók négy utca történetét dolgozzák föl és a zsidó negyedben sétálva a kutatások eredményeként fellelt történeteket és érdekességeket együtt mesélik el a hallgatóságnak.

A projektben végzett kutatás célja, hogy a résztvevők megismerjék az ELTE-PPK Kazinczy utcai épületét körülvevő városrész történetét, múltját és jelenét.

A Wesselényi utcai alprojekt helyszíne:

Alprojektünk a Wesselényi utca, Nagy Diófa és Kazinczy utca közötti szakaszán sétálva és a Wesselényi utca múltjára és jelenére fókuszálva az alábbi témákat dolgozza föl:

- Magyarországi /Budapesti / Wesselényi utcai zsidóság (Haraszi Zsigmond)
- A századforduló építészete a Wesselényi utcában (Hlavács Bettina)
- Gasztronómia (Jójárt-Emri Dóra)
- Megoldandó problémák az Erzsébetvárosban ()
- Épületek modern “újrahasznosítása” a Wesselényi utcában (Tell Tünde)
- A témákat összekötő hírek a Wesselényi utcából (Barnaföldi Rebeka Sára)

A projekt megvalósításának időpontja: 2024. január 18.

A Wesselényi utcát feldolgozó alprojekt megvalósításának terve:

A tevékenység ideje	A tevékenység tartalma	Helyszín	Résztevők	Módszerek	Eszközök
Előkészítés					
2023.10.12.	A projekt témájának egyeztetése órai keretek között	Ludwig Múzeum Múzeumpedagógiai helyiség	A második évfolyam hallgatói	Javaslat átgondolása, megbeszélés, strukturalás, prezentálás, elbeszélés	-
2023.10.12	A 4 csoport kialakítása, az utcák felosztása	Ludwig Múzeum Múzeumpedagógiai helyiség	A második évfolyam hallgatói	Megbeszélés	-
Tervezés					
2023.11.30	Közös stratégia alkotás az előadás formájára, tartalmára vonatkozóan	Az ELTE-PPK Kazinczy utcai épületet	A Wesselényi utca alprojekt csapata	Megbeszélés, visszacsatolás, prezentálás	-
2023.11.30	Feladatok felosztása, egyéni vállalások	Az ELTE-PPK Kazinczy utcai épületet	A Wesselényi utca alprojekt csapata	Megegyezés alapján	-
2023.12.14	Határidők meghatározása	Az ELTE-PPK Kazinczy utcai épületet	A Wesselényi utca alprojekt csapata	Kérdés, megbeszélés, vita	-
Anyaggyűjtés, kutatómunka					
2023.11.30-2024.01.11	Információ gyűjtés	Egyéni helyszíneken, a Wesselényi utcában helyben, Internet, könyvtár	A Wesselényi utca alprojekt csapata	Egyéni kutatás	Internet Könyvtár

Eredmények egyeztetése, problémák megoldása, alternatívák felvonultatása, döntéshozatal					
2023.11.30-tól folyamatosan	Egyéni kutatások eredményének megosztása, alternatívák megbeszélése	Személyesen, közös chat, teams, E-mail	A Wesselényi utca alprojekt csapata	Megbeszélések, magyarázat	Internet
2024.01.09	Döntéshozatal az előadás formájára, tartalmára vonatkozóan	Team	A Wesselényi utca alprojekt csapata	Megbeszélés, strukturálás	Internet
2024.01.10.	A projekt véglegesítése	E-mail	A Wesselényi utca alprojekt csapata		Internet
Megvalósítás					
2024.01.18	A projekt bemutatása városi séta keretében	Személyesen	Évfolyam	Előadás, szemléltetés	-
Értékelés					
2024.01.18-2024.01.25-ig	A projekt egyéni értékelése,	Írásban	A teljes évfolyam	Írásbeli fogalmazás	Internet

Hírek a Wesselényi utcából (hírek, B. R. S.):

“Emlitenek egyet, ki egy krajcár nélkül állott a Wesselényi-utca sarkán aznap. mikor megérkezett és egy hét múlva húszezer koronával jött ki a Kávéházból. Mikor az első napon pénztelenül állott az utcasarkon, valaki megjegyezte: — Nézd ezt az arcot. Még nem tudja, mit csináljon ott, a hol áll. Még szaglász, töpreng. De ha megkérnéd, menjen el arról a helyről, nyomban ötszáz koronát kérne azért az utcasarokért...” (Budapesti Hírlap, 1917)

“Wesselényi vagy Vessdényi? A kérdés szónoki, tudjuk előre a választ: természetesen Wesselényi. Vagy mégsem? Somkuti József Wesselényi utcai olvasónkat készítette írásra egy régen történt megfigyelés. Az utca elején és végén Wesselényi utca olvasható a névtábláról, míg ugyanazon utca közepén két helyen: Vesselényi szerepel. Szép, zománcos tábla mindkettő, lehet, hogy az elkészítés után sajnálták eldobni, gondolták, az ottlakóknak így is jó — írja olvasónk.” (Ludas Matyi, 1978)

H. Zs.

A zsidónegyed történelme

Pest történelmi zsidónegyede a főváros egyik legrégebbi, legizgalmasabb és leghangulatosabb városrésze. A ma Belső-Erzsébetvárosként számontartott terület, mind történetileg, mind a kortárs befogadó szempontjából érdekes jelenség. Jelenség, hiszen különleges megjelenésének és műemlék-épületeinek köszönhetően egyedülállónak mondható Budapest más városrészeihez képest, illetve egyéb közép-európai nagyvárosok (Prága, Krakkó) zsidónegyedeihez képest is. 2002-ben az UNESCO a negyedet, az Andrássy úttal együtt a világörökség részének nyilvánította, ezzel védeltség alá véve Belső-Erzsébetvárost.

Amikor a történelmi zsidónegyedről beszélünk első sorban meg kell határoznunk, hogy a főváros ezen része miben is zsidó, és miben tekinthető különálló negyednek, ha egyáltalán annak tekinthető. Ehhez pedig nem másra van szükségünk, minthogy történelmét, kialakulásához kötődő történeteit vegyük számba. Nézzük meg tehát több, mint 200 éves múltjának néhány jelentősebb állomását.

A pesti zsidónegyed kezdeteit a XVIII. század utolsó évtizedére datálhatjuk, bár zsidó közösségek már a korai XII. századtól kezdődően is működtek Budán, illetve a XV. századtól Óbudán. A XVIII. században Pesten 4 országos vásárt tartottak évente, melyek helyszíne a város falain kívüli vásártér, a mai Erzsébet tér volt. A többségében Óbudáról vagy akár messzebről is érkező zsidó, görög, szerb, román kereskedőnek a városfalon kívül kellett maguknak helyet keresni az éjszakázásra. A pesti magisztrátus konkurenciát látott ezekben a kereskedőkben, ezért a nem katolikus vallású (lutheránus, református) polgársággal egyetemben nem szívesen látta őket a város falain belül. Ezért is kezdődött a mai Király utca országúti (Károly körúti) végének benépesítése. Ezek a városfalon kívüli területek akkor még majorságokhoz, nagybirtokokhoz tartoztak.

1783-ban született meg II. József rendelete, mely megengedte a zsidók városi letelepedését. Ekkoriban kezdődött meg a zsidók Király utca környéki letelepedése. Ennek első és talán legfontosabb állomása az Orczy ház volt, amely 48 lakásával, több mint 140

szobájával, raktárhelyiségeivel, földszinti kávézójával, a pesti zsidóság első központjává vált az 1800-as évek elejére. Annak ellenére, hogy a helyi zsidók még csak bérelhették ezeket a területeket, (egészen 1840-ig ingatlanulajdonuk nem lehetett) elkezdték kialakítani a vallásos élethez szükséges, intézményeket, infrastruktúrát: imaházakat, iskolákat, kóser mészárszéket és élelmiszerboltokat, rituális fürdőt, a betegek ápolására alkalmas helyet, temetkezési intézményt stb.

Az 50-es évek végére (1859) felépült a Dohány utcai zsinagóga, mely impozáns külsejével, 3000 férőhelyével immáron az asszimilálódó pesti zsidó polgárság reprezentatív intézménye lett. Mintegy 15 évvel később, 1873-ban a Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga is felépült. Hívei vallási felfogásukat és irányultságukat tekintve a hitközség konzervatív szárnyához tartoztak, akik egyszerre tisztelték és ragaszkodtak a liturgikus hagyományokhoz, ugyanakkor hittek a mérsékelt léptékű újításokban.

A városegysítés évétől a városrész rohamos változáson ment keresztül: a dualizmus korában, a város sok más részéhez hasonlóan számos fejlesztés történt az Erzsébetvárosban. Az Andrássy út megépítésével, a Király utca ugyan számos funkcióját elvesztette, és a negyed némi strukturális átalakításon is túlesett, nyüzsgő kereskedelmi és vallási élete tovább virágzott. A könyvkereskedésekkel, kávéházakkal, éttermekkel és egyéb vendéglátóhelyekkel teletűzdelt városrészt pezsgő kulturális élet jellemezte. A boltok egy része ugyan szombaton nem volt nyitva, hétköznapokon akár éjfélig sem zártak be.

A századforduló környékén a negyedben jellemzővé vált a korszerű bérházak és bérpaloták építése. Az építetők és lakók között számos zsidó kereskedőt, orvost, ügyvédet, mérnököt találunk. E házak tervezői a kor legkiválóbb építészei voltak. Szintén ekkoriban szilárdultak meg a budapesti zsidóság intézményi keretei, így az újonnan felépített bérházakban gyakran zsidó egyletek, egyházi szervezetek, intézményi székhelyek kezdtek el működni. A XIX. század végétől megjelentek az átjáróval összekapcsolt lakóházak. Ezek közül talán a leghíresebb a XX. század első éveiben épített, nemrégiben felújított Gozdu udvar. Az Udvarhoz tartozó Holló utcai házban máig működik a román ortodox egyházközösség temploma. A zsidónegyedben a XX. század első felében, egészen a vészkorszakig tovább folytatódtak az építkezések, nagyobb beruházások és a vallási élet további intézményeinek kialakítása. 1913-ra elkészült a Kazinczy utcai ortodox zsinagóga, majd 1931-re a Dohány utcai zsinagóga melletti Hősök temploma, mely az első világháborúban elesett mintegy 10.000 zsidó katonának állított emléket. A Kazinczy utcai zsinagógával létrejött az úgynevezett pest zsidó háromszög, mely megtestesíti a XIX. század második felében különvált 3 fő irányzat, az újító neológ, a szigorúbb és hagyományörzőbb ortodox, valamint a felekezeti szakadás előtti (1868) állapotokhoz visszanyúló status quo ante felekezetek egymás mellett élését.

A 30-as évektől kezdve a magyar zsidók helyzete egyre nehezebbé vált. A diszkrimináció és zsidóellenesség állami felhatalmazást kapott. Sorra születtek a zsidótörvények (1938, 39, 41), illetve további rendeletek, melyek nagyban növelték a zsidóellenes közhangulatot. A nyilas hatalomátvétel után, 1944 decemberében a pesti zsidónegyed lezárt terület lett, itt állították fel a budapesti gettót. A Király utca – Dohány utca – Nagyatádi Szabó (Kertész) utca által körül határolt területre közel 70.000 embert zsúfoltak be. Az embertelen körülmények között élni próbálók folyamatos éhezésnek, betegségeknek, karhatalmi erőszaknak voltak kitéve. A negyed főtere, a Klauzál tér, illetve a Hősök temploma melletti kert vált a több ezer gettóban életét veszített zsidó lakos tömegsírájává. Ma a *Nagy zsinagóga* mellett két, a zsidók XX. századi történelméhez és az

emlékezéshez szorosan kapcsolódó helyet találunk: mindkettő a világháborúk során elhunyt zsidók emlékét őrzi. A Hősök temploma az I. világháború, a kert a II. világháború áldozatainak állít emléket, de míg előbbieket önként áldozták fel életüket hazájukért, utóbbiak hazájukból kivette, megalázva pusztultak el.

A holokauszt során a budapesti zsidóság közel fele, 40%-a esett áldozatul a háborús népirtásnak. Mint ismeretes, a Rákosi-korszakban, illetve az államszocializmus idejében a vallásos identitás megélése, a vallási élet gyakorlása üldözött, nem elfogadott, de legjobb esetben is csak feltételekkel megtűrt tevékenységnek számított. A kereskedelmi élet, bár a háború után rövid ideig ismét fellendült, a kommunista hatalomátvétel után, megkezdődtek az államosítások, melynek során az itteni zsidó kereskedők is elvesztették minden vagyonukat. A csalódások és az 50-es évek megromlott légköre végül azt eredményezte, hogy 1957-ig mintegy 60.000 magyar zsidó vándorolt ki az országból.

A pártállami időkben, bár megmaradt a Király utca és környékének kereskedő-negyed jellege, ekkora már nem saját tulajdonban lévő, hanem államosított boltokról, kereskedésekről beszélhetünk. A háború előtti zsidónegyed a maga sajátos légkörével nem éledhetett újra. A 60-as, 70-es években a negyed épületei egyre rosszabb állapotba kerültek, a városvezetés nem foglalkozott az értékmegőrzéssel, s ez a tendencia, egy-egy esetet kivéve, az utóbbi két évtizedben is folytatódott. A negyed XIX. századi organikus városképét stílusidegen, építészeti erősen megkérdőjelezhető, irodaházakkal, szállodákkal, lakóparkokkal változtatták át. A városvédők állandó kritikával illetik ezeket a beruházásokat, melyek rendre a műemlék-épületek és a 100-200 éves házak lebontása, megkárosítása mellett történnek.

Ugyanakkor az utóbbi 10 évben egy másik irányú tendenciát is láthatunk, mely leginkább a városrész megújuló kulturális, közösségi életéhez kapcsolódik. A bontásra ítélt régi lakóépületekben megjelentek a romkocsmák és a hozzájuk kapcsolódó kisebb műhelyek és boltok, vonzaskörzetükben pedig számtalan galéria, közösségi alkotótér kezdte meg működését. Ha ma körbenézünk Belső-Erzsébetvárosban, a zsidó vallási élet lenyomatait csak kevésbé láthatjuk. Ugyanakkor, ha ma megfigyeljük a zsidónegyedet ismét kávézókkal, éttermekkel tarkított pezsgő városrészt látunk, amely hasonlóan organikus, „alulról alakítva” hozta létre közösségi és kulturális tereit akárcsak 100-200 évvel ezelőtt. Így elmondhatjuk, hogy ismét érdekes, izgalmas színfoltja lett Budapestnek.

E rövid történeti áttekintés után talán visszatérhetünk eredeti kérdésünkhöz: vajon jogosan nevezzük zsidónegyednek ezt a városrészt, és ha igen, mit is érthetünk ez alatt?

Fontos tudnunk, hogy a *zsidónegyed* kifejezés egy történeti elnevezés, amely csupán a közelmúltban terjedt el. Mégis azt látjuk, hogy a VII. kerület ezen része, annak története, fejlődése és „hanyatlása” elválaszthatatlanul kötődik a pesti zsidósághoz. S ugyanez mondható el a valaha ott élő zsidókról is, akiknek hétköznapijait, szokásait, vallási életét nagyban befolyásolta környezetük, sőt kijelenthetjük, hogy sok zsidónak és jó néhány zsidó közösségnek ma is számtalan hivatalos és nem hivatalos kötődése van Belső-Erzsébetvároshoz. Arra a kérdésre, hogy e városrész valóban különálló negyednek tekinthető-e, az itt olvasható rövid történeti összefoglaló, részben választ is ad. Láthatjuk, hogy vallási, közösségi és kulturális értelemben (még sokszínűségében is) olyan erős egységet, mutat a negyed, amely kevés más városi térről mondható el.

Hírek a Wesselényi utcából:

“Hangversenyek. Laudi Kamilla a művész nő a jövő héten érkezik Budapestre. Hangversenyén Weigl Mária zongoraművész nő is közreműködik. Marteau Henrik hegedűművész január 11-én rendez hangversenyét. Jegyeket mindkét hangversenyre Mérv Béla árusít. A pesti izraelita hitközség polgári fiúiskola volt növendékeinek egyesülete vasárnap, december 25-én délután félnégykor hangversenyt rendez az intézet dísztermében (Wesselényi-utcában (41).” (Budapesti Napló, 1904)

“Szombaton este már hat óra után gyülekeztek az ipari tanulósportolók a Wesselényi-utca egyik házában. Ahogy beléptek a kapun, máris csodálatba ejtette őket az izléses folyosó. A falon képek, az egyik munka közben, a másik a sportpályán mutatja be az ipari tanulókat. A lépcsőn futószőnyeg — mindenütt rend és tisztaság. — Csodálatos ajándékot kaptunk az ipari tanuló napra. Szép és hasznos ez az ajándék, amelyet államunktól kaptak!” (Szabad Ifjúság, 1954)

“RENDELÉS- A Wesselényi utca egyik régi bérházának falán rajzszeeggel odaerősített cédulát találtam, melyen kusza betűkkel ez állt: TELEFONDOKTOR TANÁCSADÓ SZOLGÁLAT (ÉLŐSZÓBAN, NEM MAGNÓFELVÉTELÉRŐL) MINDEN NAP 12—5-ig“(Ludas Matyi, 1967)

“Új ifjúsági klub a Wesselényi utcában. Már a startnál több, mint száz tag, hetenként ismeretterjesztő előadások, vitadélutánok, összejövetelek. És persze jókora adag módfelett fűszeres beat - muzsika. Azutóbbi a klub egyetemistáinak »Griff- zenekara révén. Madárnak madaré, de persze . . . királyi.” (Ifjúsági Magazin, 1972)

H. B. _Wesselényi utca_ városi séta

Budapest 7. kerület Wesselényi utca 15-től 21-ig/ 20-tól 24-ig

- A hetedik kerület a legkisebb a kerületek között. Erzsébetváros
- A Wesselényi úttípusa szerint: utca

A Magyar értelmező kéziszótár szerint az utca meghatározása: „Városban, falun kisebb közlekedési útvonal, melyet legalább részben házak (esetleg telkek) szegélyeznek”.

- Összesen 1,5 km hosszú az egész utca.
- A 18. századtól kezd kialakulni az a sajátos utcaszerkezet, ami a mai napig meghatározó.
- Terézvárosból leválasztva a nagy terület és népsűrűség miatt.
- a polgári kör kezdeményezte 1881-ben, hogy Ferenc József feleségéről, Erzsébet királynéről nevezhessék el a kerületet Erzsébetvárosnak.
- 1882 - Erzsébetváros megalakulásának éve. Ekkor kapták meg az engedélyt.
- „Nem akárhik határozzák meg építményeikkel a városrész arculatát, olyan építészek, akiknek munkáit ma már tanítják, épületeiket rajongók tartják számon és keresik fel, többek között: Ágoston Emil, Alpár Ignác, Czigler Győző,

Feszl Frigyes, Hauszmann Alajos, Hild József, Komor Marcell, Lajta Béla, Löffler Sándor, Pollack Mihály, Steindl Imre, Vágó László vagy Wälder Gyula. A legtöbb épületet, szám szerint hetet Czigler, Hild, Löffler, Pollcak és Vágó építették.”

- 1872-ben kapta mai nevét a híres reformkori politikusról: Wesselényi Miklós-ról.

Wesselényi Miklós (1796-1850) – az 1838-as pesti árvíz „árvízi hajósa” politikus, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja. *(magánélete zűrös, nagy testi adottságokkal írják le...)*

- „A Wesselényi utca Budapest VII. kerületében, Erzsébetvárosban található, a Rákóczi úttal és a Király utcával párhuzamos, a Károly körutat a Rottenbiller utcával összekötő, az Erzsébet körutat átszelő, mintegy 1,5 kilométer hosszú utca.” Wiki
- A századfordulós Budapesten zsidó munkások telepedtek itt le, majd a II. világháború végén a gettó központi útvonala lett.
- Ezen a szakaszon semmi zöldterület, csak pár fa. Beton, aszfalt.

A Kazy környéke, a bejárt négy utcaszakasz által behatárolt tömb közrefog zöldterületet, ez a Belvárosi Pihenőpark.

Épületek közül érdemes megemlíteni:

- Wesselényi u. 15. Lakóház (Hild József), klasszicista, 1860).
- Wesselényi u. 18. Schiffer-ház (Schwarz Jenő és Horváth Antal, szecessziós, 1908).
- Wesselényi u. 20–22. A volt Oktatási és Kulturális Minisztérium épülete (kortársi modern, 1995).
- Wesselényi u. 24. Lakóház (Román Miklós és Ernő, szecessziós, 1910–1911).

Kiemelten:

- Wesselényi u. 17. A volt Székesfővárosi Cipész Ipartestület Székháza (Köpeczek György, szecessziós 1905). Ma Erzsébetvárosi Közösségi Ház, illetve a kerületi civil szervezetek székhelyéül szolgál.

Székesfővárosi Cipész Ipartestület Székháza áll az épület homlokzatán.

Az utca legdíszesebb háza.

Ezen a telken korábban is a cipészek szolidabb székháza állt. Lebontását követően 1905-re épült fel a most is látható épület. A háromemeletes házban kaptak otthont a szakma hivatali helyiségei, a betegsegélyező pénztár, a szakiskola. Az emeleti terekben tágas, polgári lakások létesültek.

Belépve: kovácsoltvas kapu, tágas előtér, Róth Miksa féle üvegajtó. U alakú függőfolyosók, kovácsoltvas korlátok, ólomüveg ablakok.

U alaprajzú szecessziós épület, alápincézett udvarral. Három, illetve négyemeletes. Épült Kopeczek György tervei alapján.

Kopeczek György (1877-1927) – főleg kórházépítésként (kassai állami közkórházat is, többek között) ismerték a századforduló idején, de több bérházat, színházat, ipari épületet is tervezett. 50 évesen öngyilkos lett.

Színes, magyaros motívumú mozaikképeket látunk a homlokzaton, feliratot, illetve építési évszámot. A homlokzat egyébként klinkert téglával van burkolva.

Műemléki védetség alatt. Ma a hetedik kerület művelődési háza. ERŐMŰVHÁZ

Ezen az utcaszakaszon megtalálható üzletek:

- Garzon
- Kingo Market
- Sark 2
- Retro
- több bankautomata
- Antik órás
- Comics Bar
- Dohánybolt
- Úri muri (?)
- Wesselényi 20-22 (?) irodaház?
- Patkós bisztró
- A legvidámabb Barakk – magyaros ételbár

Hírek a Wesselényi utcából:

“Az éjszaka tüzeset fordult elő a Wesselényi utca 68. sz. házban egy fa- és szénraktár gyulladt ki. A tüzet hamarosan eloltották. A tűz tovaterjedését az őrség akadályozta meg.” (Budapesti Napló, 1900)

“Ma este nyolc órakor a Wesselényi utca 69. számú házában levő művirággyárban, eddig ismeretlen okból tűz támadt, a mely a gyár pinceraktárában fölhalmozott deszka- és más nyersanyagot teljesen elpusztította. A tűzhöz Janicsek Andor tűzfelügyelő vezetésével kivonult a középponti és hatodik kerületi tűzértség. A tüzet rövidesen eloltották. A kár jelentékeny. (Budapesti Hírlap, 1907)

“Wesselényi-utca 8. számú házban észrevették, hogy egy tolvaj a padláson a lakók holmijait dézsmálja. Mikor a házbeliek üldözni kezdték, a padlásablakon keresztül a szomszédos 10. számú ház tetejére menekült és mire rendőr jött, a tolvaj kereket oldott.” (Budapesti Hírlap, 1918)

“Leszakadt egy erkély a Wesselényi utcában senki nem sérült meg szombaton, amikor a Wesselényi utcában tisztázatlan okok miatt leszakadt az utcára egy első emeleti erkély.” (Reggel Budapest, 2005)

J.-E. D.

A Wesselényi utca gasztronómiája

A XVIII.- XIX. század fordulóján a Dunai átkelő úthoz vezető út mentén alakult ki a Wesselényi utca környékén a pesti zsidó negyed. Ez a terület a főváros talán egyik legrégebbi, legizgalmasabb és leghangulatosabb városrésze, egyben egyetlen tradicionális zsidó-kereskedő negyede, mely minden tekintetben különbözik Budapest más városrészeitől, sőt, Európa nagyvárosainak zsidónegyedei között is sajátos, egyedülálló pozíciót tölt be. Fokozatosan népesítették be ezt a területet, és érkeztek ide a zsidó konyha éttermei is.

A kóser éttermek és pékségek, a rituális fürdők mellett manapság a buli negyed egyik fő utcája ez a rész. Sorra nyílnak a kultikus romkocsmák és szórakozóhelyek, de ezzel együtt elegáns éttermek és borbárok is. A Wesselényi utcának ezen a részén rengeteg nemzet sajátos konyhája mutatja meg magát.

Ennek a területnek a szélén áll a zsinagóga épületegyüttese, mintha minden út ide vezetne, vagy innen indulna, keleties sziluettje kimagaslik a Wesselényi utca kezdeténél, ahogy a zsidó étkezési kultúra is.

A zsinagóga Wesselényi utca felőli oldalán egyenesen a **Levante** nevű étterembe botlik a gyanútlan báméskodó, mert hát van itt mit nézni, leginkább a zsinagóga gömbölyded hagymakupoláját, ami még bentről, az étteremből is jól látszik. A szerény belső, hosszúkás, inkább széles folyosónak tűnő, az egyik végében látványkonyhával záródó helyiség, az utca felé nyíló ablaktáblákon át mindenhonnan a zsinagóga látszik. Itt a zsidó konyha remekei mellett a magyar gasztronómia ételeivel is várják a turistákat. Az étterem neve a Levante, a Közel-Keleti földrajzi helyszínről kapta a nevét. Tágabb értelemben azok a tartományok, melyek a [Földközi-tenger](#) mellett az [Eufrátesz](#) és a [Nílus](#) folyóig Itáliától keletre estek. Olasz eredetű szó, a tengeri kereskedelemmel kapcsolatban volt használandó. Mezzékkel (mártogatósokkal) indul a menet, elvégre levantei a konyha ezekre épül. Hummusz, pesztó, parmezán, dió, rukkola, gránátalma, pita. E mellett magyar ízeket is csempészték az étlapra.

Tovább sétálva nemzetközi konyhák és gyorsétermek, kávézók tarkítják az utcát.

Itt kapott helyet a Hummus bár, az É'table francia pékség, görög étterem stb....

Az utca egyik leghíresebb helye, ahol eredeti zsidó hagyományoknak megfelelő édeségeket kapni: a **Torta.hu. Raj Ráchel** neve egyszer és mindenkorra összeforrot az

ő híres flódnijával, ő készíti azt a hagyományos ünnepi desszertet, ami sokunk számára már ismerős lehet. De mi is az a flódni? Nos, ez nem más, mint egy klaszszikus zsidó sütemény, és olyan, mintha több desszert

lenne egybegyúrva. Sok mákkal és szilvalekvárral készül, több réteg tésztából. Van, amikor almával és dióval készíti. Ez egy gazdag ünnepi sütemény, és az ünnep számukra arról szól, hogy az ételt közösen a család és barátok körében fogyasszák el, ennek megkoronázása a főétel után tálalt flódni. Ez a sütemény a magyar zsidó közösség hagyományos édessége.

Kóser? mitől kóser az étel?

A kóser étel és a zsidó étel nem ugyanaz... a kóser a szabályokon alapszik. Attól lesz valami kóser, hogy egy kijelölt felügyelő végignézi és ellenőrzi a gyártási folyamatot. A legtöbb csomagolt kóser étel a rabbi pecsétjével van ellátva, ezzel is jelölve, hogy ellenőrzött. Ezen a környéken tipikus magyar fűszerek, ételek is kaphatóak kóser kivételben, például kalocsai piros paprika, vagy bor.

Ráchel cukrászdájában alapvetően a zsidó étkezés szabályait követi, nem készít tejjel és tejszármazékokkal süteményeket, mert ezeket általában a főétkezések után fogyasztjuk és a zsidó szabályok szerint zsíros étel fogyasztása után 6 órával lehetne csak tejes terméket enni.

De! Az édesség mellé kávé is dukál.

A kávé is lehet kóser, de tejet csak akkor tegyél bele, hogyha nem ettél előtte húst/zsírt, nem szabad keverni a zsíros és tejes dolgokat. „Ne főzd a gödölyét az ő anyja tejében” (Mózes második könyve)

(gödölye- egy bizonyos kecskefajta)

Szeretnék még egy édességet kiemelni: Rugellach – csokis tekercs. Kóser pékségekben készítik el, csak növényi hozzávalókkal. A zsidó pékségekben minden sütemény, és pékárú tésztájából ki kell szakítani egy darabot, és azt átadni a felügyelőnek, aki ellenőrzi majd annak megfelelő minőségét. A szombati, ünnepi főétkezésekhez is ezekben a pékségekben készülnek a barheszek, amik burgonyás kelt fonott kalácsok vagy fonott

kenyerek. A zsidó étkezési hagyományokat őrző családokban a péntek este kezdődő szombat megszokott elege az asztalon. Ezzel kezdődik az ünnepi étkezés, sóba mártják és ez áldják meg elsőként a férfiak.

A Semes Kóser pékség termékei - Wesselényi utca 4. Kosher All in store-ban

Tradicionalis pékárukat készítenek. Idézet a weboldalukról:

„Eddigi több, mint négyéves munkánk eredményeképp, ma már mi látjuk el az összes zsidó intézmény kóser konyháját (kórház, iskolák), éttermeket, üzleteket. Minden héten szállítunk Bécsbe, ahol a rendelések folyamatos növekedést mutatnak, illetve amikor lehet, Győrbe, Komáromba, de akár Pozsonyba is.

Ezen kívül minden péntek délután árusítást tartunk a zsidó iskolákban, és óvodában, mert fontosnak tartjuk, hogy függetlenül attól, hogy valaki vallásos vagy nem, KÓSER ÉS FINOM pékáru kerüljön MINDEN CSALÁD ASZTALÁRA!

Jó étvágyat kívánunk!”

És szeretnék itt szót ejteni egy másik, fontos zsidó ételről, amely nem hiányozhat a sabbath-i étkezésből, az a sólet. Általában pénteken állítják össze és szombatira meg is fő, így az ünnepi asztalra fel is kerülhet. Különbféle babokból és füstölt húsból készül. (a Mazel-tov étterem egyik fő fogása).

A Wesselényi utcában helyet kaptak tipikus magyar konyhák is, itt megemlíteném a **Kék rózsa** éttermet, valamint a **Gettó gulyást** (Wesselényi utca 18.) Magyaros, otthonos és minőségi. A helyen **több mint 10-féle pörkölt, lecsó** és egyéb **magyaros** ételek, na meg klasszikusnak számító desszertek várják azokat, akik a régi ízekre vágynak, szuper minőségben. A hangulat a régi nagypolgári lakásokat idézi, a nehéz fogások pedig a hétféle vidéki lakomákat.

És ha a pörköltök után vágynánk egy kicsit egészségesebb falatokra, akkor mindenképp nézzünk be az **Anyám szerint** (Wesselényi utca 25) superfood bárba.

„Az egészség jegyében, superfood kategóriában indult a koncepciónk, amely elérhetővé teszi a friss és vitamindús leveket, smoothie-kat, bowl-okat, vegán desszerteket, szendvicseket és salátákat, leveseket.

Egész napra betárazhatod tudatosan és átgondoltan a betevődet.” - olvasható ajánlójukban.

Sok szó esett a zsidó hagyományokról, de van itt a környéken pár különleges, rejtett gasztronómiai információ is, amit szeretnék most megosztani veletek.

A Dob utca olyan mintha a Wesselényi utca árnyéka lenne, nem hiába találhatunk itt egy-egy rejtett kapualjat, a mi mögött ennek a különös világnak a titkai rejtőznek. Mindkét utca a zsidók legfontosabb ünnepekor kicsit átalakul. Ez a pészah, a zsidó húsvét. Ekkor minden élesztőt és kenyeret tartalmazó ételt el kell adni a kereskedőnek. Ráchel bezárja üzletét, a Dob utcai fűszeres pedig eladja mindazt, amiben ezek az összetevők benne vannak.

De számukra minden hét ünnep, minden pénteken estétől szombat estig szigorú szabályok alapján ünnepelnek. Ha mégis rábukkansz a „titkos” hentesekre, halárusokra, mindenképp péntek este előtt tegyed, mert ők nem dolgoznak ezután és nem érhetnek pénzhez sem. (Kóser hentesek a környéken, olyan helyen is rejtőznek, amelyek nyivartartását csak a közösség tagjai ismerik.)

Kóser hús: (V. Móz.) 14:4-8 terjedő szakasz egyformán említ két meghatározó jelet: a hasadt köröm, valamint a kérődzés. Amennyiben mindkét tulajdonság megvan egy állatnál, akkor annak húsa kósernek vagy rituálisan tisztának és ehetőnek minősíthető (ilyenek például a birka, a szarvasmarha, a kecske). Amennyiben a két tulajdonság közül egyik is hiányzik, [tisztátalannak](#) minősül az állat húsa. A leírás négy állatot említ meg azok közül, amelyek nem kóser húsúak: a [teve](#), a [mormota](#), a [nyúl](#) és a [sertés](#). Az állatokat rituális szabályok szerint kell leölnie (*shita*) egy képzett és engedéllyel rendelkező mészárosnak (*sohet* vagy [sakter](#)). A halak közül azok „tisztá” állatok, amelyek úszóval és pikkellyel rendelkeznek. (Ezért nem ehető például a viza, a kecsege, a harcsa és az angolna, illetve a tengeri halak jó része.)

Személyes ajánlásom nektek, hogy fesztiválokon, (például Gourmet fesztivál) pórballjátok ki a zsidó konyha remekeit, itt mindenbe bele tudtok kóstolni kicsit☺

Hírek a Wesselényi utcából:

“Cukrászda: magányos hölgy által is könnyen vezethető, havonta 150 forintot tisztán jövedelmez, főváros legelőkelőbb helyén, csodálatos berendezéssel, olcsón eladó. Wesselényi-utca51.” (Budapesti Hírlap, 1908)

“Vendéglő: Budán, nagy kert, kuglizóval, tulajdonosa 15 éve bírja, italfogyasztás évente 550 hektó, csinos berendezéssel, 600 forintért eladó. Wesselényi-utca 51.” (Budapesti Hírlap, 1908)

“Sütöde: 2 kemencével, elismert kitűnő üzlet, házzal együtt, kitűnő feltételekkel, olcsón eladó. Wesselényi-utca” (Budapesti Hírlap, 1908)

“Kifőzés: melyet finomabb vendégek látogatnak, Budapest legforgalmasabb utcájában, elismert főforgalmú, régi üzlet, melyet bárki megveszi, tisztességes megélhetésre tesz szert. Wesselényi utca54.” (Budapest Hírlap, 1902)

“Kothe: világhírű fogszájviz. Kapható mindenütt 1 üveg ára 80 fillér. Wesselényi-u. 21” (Budapesti Hírlap, 1916)

B. K. B.

A civil oldal által felvetett problémák

Élhető Erzsébetváros Egyesület (alakult 2017-ben) céljai:

- közösségünk érdekeinek védelme
- kulturális értékeink megóvása
- a pihenéshez való jogunk érvényesítése
- az egy főre jutó zöldfelület növelése
- a kulturálatlan, olcsó turizmus leváltása
- parkok és játszóterek rendbehozatala
- civilek bejuttatása az önkormányzatokba
- átmenő forgalom csökkentése

Megoldandó problémák:

- parkolás, átmenő forgalom, áruszállítás, lakossági gépjármű használata, kerékpáros közlekedés (parkolóház: drága, és újabb autokat vonz be)
- közcécek kihelyezése
- közrend, közbiztonság
- parkok, közterületek zöldfelületének növelése (belső udvarok, tetőkertek,), sétáló utcák, játszóterek (tömegszórakozóhelyek helyén), közösségi terek kialakítása (fitness park, sportudvar, zöld pihenősarok, sakk- kártyasztal, baba-mama pad, okos pad, könyvszekrény) közösségi kert (Kis Diófa utcához hasonló)
- történelmi városképbe illeszkedő épületek megtartása a cél
- önkormányzati lakásprogram kidolgozása
- legyen jövőkép
- kézművesek utcája, mesterségek utcája
- vendéglátás, turizmus, szálláshelyek, rövid távú lakáskiadás

A politikai oldal/megoldási javaslatok:

2021-ben a VII. kerület képviselő-testülete megszavazta az Erzsébetváros Kulturális Koncepciót, azaz a kerület hosszú távú kulturális stratégiáját. Az Erzsébetváros közösségi oldalán közzétett bejegyzése szerint a 122 oldalas dokumentum részletesen tárgyalja a kerület kulturális lehetőségeit és irányokat határoz meg.

A koncepcióterv három fő fejlesztési területet határoz meg:

- a zsidó kultúra támogatása,
- a hagyományos mesterségek támogatása és

- a fiatal designerek kiállítóhelyhez juttatása és a kreatív ipari (képző-, és iparművészek, zeneművészek, színház-, és filmművészek, építészek, szépírók) pályakezdők diplomaszerezés utáni piacra kerülésének támogatása.

Mint kiderült, a kulturális koncepció számos konkrét javaslatot határoz meg. A koncepcióterv többek között arra is kitér, hogy

VÁROSTÖRTÉNETILEG ALÁTÁMASZTHATÓ és INDOKOLT (lenne) A JELENLEGI TERÜLETI FELOSZTÁS ELNEVEZÉSEIT (BELSŐ-, KÖZÉPSŐ-, ÉS KÜLSŐ-ERZSÉBETVÁROS) A KÖVETKEZŐKRE MEGVÁLTOZTATNI: KIRÁLY-NEGYED, ERZSÉBET-NEGYED, ISTVÁN-NEGYED.

A Király-negyeddal kapcsolatban az indoklásban az szerepel, hogy „a Király utca az egyik legrégebbi pesti, budapesti és kerületi utca, neve és a köztudatban lévő beágyazottsága indokolhatja, hogy a negyed ezt a nevet viselje”.

Az Erzsébet körút és a Rottenbiller utca közötti kerületrész a koncepcióterv szerint az Erzsébet-negyed nevet kapná, a Rottenbiller utcán túli kerületrész pedig az István-negyed nevet venné fel. A koncepciótervet a képviselő-testület egyhangúlag szavazta meg – derült ki a bejegyzésből.

Hírek a Wesselényi utcából:

„EZÜST KUKA díjjal jutalmazza a VII. kerületi Házkezelési Igazgatóságot, mivel a Wesselényi utca 24. számú ház udvaráról január óta nem szállították el a kicserélt régi, piszkos, bűzös csatornacsöveket.” (Ludas Matyi, 1966)

„Jó nagy autóbusz Az Esti Hírlap tudósítása szerint a Nagykörúton, a Wesselényi utca és Kertész utca sarkán egy busz nekiment egy taxinak. Mivel az említett útkereszteződés kissé távol esik a Nagykörúttól. rendkívül hosszú autóbusról van szó, mely a közlekedés túlsúlyosságán bizonyára enyhíteni fog.” Ludas Matyi, 1961)

“A kéményseprés rendezése. Vasárnap ért véget a kéményseprősegédek sztrájkja formászerűen. Azért mondjuk így, mert a valóságban még mindig olyan a helyzet, mintha a sztrájk tovább tartana. A megegyezés ugyanis, a mely a segédek és a mesterek közt létrejött, nem kelt meglepedést egyik oldalon sem. A mesterek egyrésze ugyanis sokkalja, a segédek viszont keveslik a minimális 22.5 korona heti bért s így az ellentét és a súrlódás, melynek a közönség látja kárát, tovább tart. A segédek kedvetlenül végzik munkájukat, s oly kevés számmal vannak, hogy a munkaerő egyáltalán nem felelhet meg még a normális szükségletnek sem. Most pláne másfél hónap mulasztását kellene pótolni, ám a mesterek egy része a munkások létszámán próbálja megtakarítani azt, hogy a heti bért emelni kellett. A létrejött béke tehát nem őszinte és nem egészséges. Erre vall az a rengeteg panasz, mellyel a közönség a nyilvánossághoz fordul. Már az a tény is, hogy a közönség panaszával nem a hatóságot, hanem a sajtót keresi föl, szomorúan jellemző. Az a magyarázata, hogy a hatóság még életjelt sem ad magáról ebben az ügyben, nemhogy tenne valamit” (Budapesti Hírlap 1914)

Tell Tünde

Rendhagyó újrahasznosítás a Wesselényi utcában

Az újrahasznosítás lényege, hogy nem teljesen új anyagok felhasználásával hozol létre valamit, hanem a már korábban használt anyagokból alkot valami újat.

Úgy gondolom, hogy a mintaszerű újrahasznosítás gondolatát nem csak pet-palackok vagy papír esetében lehet értelmezni.

A Wesselényi utca általunk bejárt szakaszán két olyan hely is található, ahol a régi épületek egy új ideának megfelelő üzletnek, illetve iskolának adnak otthont.

A **Wesselényi utca 17.** szám egy műemlék védelem alatt álló épület, amely 100 évvel ezelőtt még a cipész ipartestületnek adott otthont. Mára már az eredeti állapotában restaurált, műemlék védelem alatt álló székház Erzsébetvárosi Közösségi Házként működik, amely egy európai szintű oktatási intézménynek is helyet biztosít.

A **Milestone Intézet** középiskolás diákok személyre szabott oktatásával foglalkozik, amely területen 2010-es alapítása óta vezető szerepet töltünk be. Hazai fejlesztésű nemzetközileg is elismert középiskola mellett végezhető angol nyelvű programjaik diákjaik intellektuális fejlődését szolgálják, hogy rátaláljanak érdeklődésüknek és képességeiknek legmegfelelőbb területre és így sikeres, önállóan gondolkodó egyénekké váljanak. Egyedülálló oktatási programunk célja a jövő vezetőinek kiművelése, akik a XXI. században versenyképes Magyarország megteremtésére hivatottak.

Céljuk, egy olyan haladó szellemű és összetartó közösség létrehozása hazánkban, amely egy jobb, a XXI. században versenyképes Magyarország megteremtésére hivatott. Demokratikus-egalitárius elveket vallva innovatív ötletekkel és formabontó megoldásokkal képes tevékenyen hozzájárulni a változáshoz, válaszokat adni a minket körülvevő világ legjelentősebb kihívásaira.

A Milestone Intézet küldetése a társadalmi haladást katalizálni. Céljukat elérendő képezik nemzetközileg elismert egyedülálló oktatási módszerünkkel a jövő értelmiségét, tudósait, szakembereit, vállalkozóit és vezetőit, és ehhez hozták létre a kutatásnak, a társadalmi cselekvésnek és a vállalkozói kezdeményezéseknek helyet adó központot.

A másik példa a mintaszerű “újrahasznosításra” a **Wesselényi utca 21.** szám alatt található.

Komondors Vintage shop & café

Az üzletet tulajdonosai nem csak retro second-hand ruhaüzletnek álmodták meg, hanem egy olyan helynek, ahol a betérő vásárló, ha kedve tartja barátaival egy kávé is megihat, sőt, akár olyan programon is részt vehetnek, mint amilyen egy élő zenés koncert. Ehhez retro hangulatot a vintage enteriőr és a különleges ruhák biztosítanak. Fiatalos lendület és különleges hangulat biztosítja, hogy a betérő ember, legyen az vásárló vagy kávézó vendég, esetleg mindkettő, biztosan jól érezze magát és vissza akarjon majd térni oda.

Ez a két épület és a benne működő intézmény, illetve üzlet szerintem jó példa arra, hogy a múlt örökségét hogyan lehet megőrizni úgy, hogy a régi fény és patina hangulata valamilyen formában visszaköszönjön a jelen gondolatiságában is és a ránk maradt örökséget hogyan lehet átmenteni és méltó módon újrahasznosítani a jelenben.

Hírek a Wesselényi utcából:

„Dohánytőzsde helyiségem elegánsan berendezve, évi jövedelem Gülió korona, eladó. Kizárólagos megbízottam Bárdos és Thurn Wesselényi utca 28.” (Budapest Hírlap 1907)

“Ékszerüzlet, legjobb forgalmú, más vállalat miatt május 1-ére berendezéssel együtt eladó. A helyiség más szakmának is alkalmas. Wesselényi utca 42.” (Budapest Hírlap, 1903)

“(Egy bútoráruház nagy sikere.) Szenzációsan újszerű árusítási rendszert vezetett be a Kardos Testvérek Bútoráruháza (Budapest, VI., Wesselényi utca 18). Ez a cég sajátkészítésű, különböző mintájú bútorait, váltó nélkül egyszáz pengőnkén ötpengős havi törlesztésre árusítja. Megadja vevőinek azt a kedvezményt is, hogy amennyiben a vásárlási összeget egy éven belül kifizetik, a kamatokat visszatéríti. Miután kizárólag sajátkészítésű, szárazanyagból előállított bútorokat árusít, azokért teljes garanciát vállal. A Kardos Testvérek Bútoráruházának nagyszerű hír” (Budapesti Hírlap, 1929)